

El Registre de l'Almoina del Monestir de Ripoll. Documents dels Segles X-XII

M.-S.GROS pvre.

El volum 1005^A de l'Arxiu de la Mensa Episcopal de Vic conserva part d'un registre dels documents que pertanyien a l'ofici del monjo almoïner de Ripoll, i que servien per a justificar les rendes que devia percebre per a complir la tasca benèfica que tenia encomanada. El registre és seguit en els folis 114-115 d'un índex, per parròquies, del contingut de l'armari de l'arxiu del monestir on l'almoïner conservava tots aquests documents. Aquest índex fou escrit entorn del 1800, i val la pena de reproduir-lo perquè ens permet veure en quines parròquies posseïa els seus béns, i també, una vegada més, de lamentar la pèrdua de l'arxiu ripollès, bàrbarament cremat l'any 1835. En l'edició d'aquest text, i dels regests que publiquem, posem entre parèntesis angulars < > els mots que hem afegit per a facilitar-ne la lectura, i entre els claudàtors [] tot el que hi manca per culpa dels forats que conté.

"Índice de los títulos y escrituras de las rentas que tiene consignadas la dignidad llamada Limosneria del Monasterio de Sta. Ma. de la Villa de Ripoll en varias parroquias dentro de este Principado, cuías escrituras estan colocadas dentro los saquillos que existen en el archivo de dicho monasterio y en el armario propio de dicha dicha dignidad, cuales van señaladas por el orden alfabetico como se sigue en el presente indice:

- 1º En el saco de letra A contiene las escrituras relativas á la parroquia de San Martin de Armancias.
- 2º El saco de letra B contiene las escrituras tocantes á la parroquia de San Pedro de Huyra.
- 3º El saco de letra C contiene los papeles pertenecientes á [la] parroquia de San Quintin de Puigrodon.
- 4º El saco de letra D contiene los instrumentos concernien[tes] á la parroquia de San Estevan de Pardines.

- 5° El saco de letra E contiene los tocantes á las parroquias de Caralps y Fustaña.
- 6° El saco de letra F contiene las escrituras relativas á las parroquias de Sta. Leocadia, Oseja, Vallsevollera, Palau, Vilallobent, Sn. Julian de Aja, Talltorta, Caldeyas, Bolvir y Bor, Pores, Prat, Cereja, Batllia des Serdaña, Ysovol y Hix.
- 7° El saco de letra G contiene las escrituras de las parroquias de Planolas, Prunés, Ventolá y Navá.
- 8° El saco de letra H comprende las escrituras de las parroquias de Campellas y la Baell.
- 9° El saco de letra I contiene las escrituras relativas á la parroquia de Ripoll.
- 10° El saco de letra K comprende las escrituras correspondientes á la parroquia de Sn. Lorenzo de Campdevanol.
- 11° El saco de la letra L contiene las escrituras tocantes á la parroquia de Sn. Felio de Bruguera.
- 12° Item, en el saco de la letra N contiene escrituras de la Vila de Vilella.
- 13° Item en <el> de la letra O contiene tambien escrituras relativas á la parroquia de Bruguera.
- [14°] Item en el de letra P contiene las escrituras relativas á la parroquia de Sn Juan les Fonts.
- [15°] Item en el de letra R contiene escrituras tocantes á la parroquia de Sn Felio de Estiula.
- [16°] Item en el de letra T contiene las escrituras tocantes á la parroquia de Ribas.
- <17°> Item á mas de lo dicho hay tambien algunos legajos de pergaminos en los cuales estan notadas algunas donaciones de Reyes, Condes, Bizcondes y otros personages.
- <18°> Item hay tambien algunos capbreos, llevadores y algu[nos] legajos de varias notas y algunos traslado y [proc]esos antiguos.
- <19°> Un cartulario antiguo."

Per a facilitar la consulta dels documents d'aquest armari, ja al segle XVIII, es redactà un extens registre on tots els documents són extractats amb força detall, indicant-hi a més del seu contingut i dels personatges que hi intervenen, l'any en què foren escrits, el nom del notari, la referència a les lletres dels sacs on eren col·locats, i el número que portaven. El document més tardà que el registre conté en la part conservada és de l'any 1688, i això fa pensar que el volum fou compost entorn l'any 1700, dada que concorda amb el tipus de lletra amb què és escrit.

Malauradament, el registre comença al foli 39, i acaba, sense final, al foli 111. Actualment té, doncs, només 72 folis. Com que pel seu contingut sembla que no li falten gaires folis al final, podem deduir que se n'han conservat dues terceres parts. Els folis mesuren 30,5 x 21 cm.

Al marge esquerre, els regests porten el nom del lloc d'on parlen. L'autor

de l'índex global de l'armari, més tard, en moltes notícies hi afegí el nom del mas al qual es refereixen, i modernament, en lllapis, s'hi afegí l'any i la sigla que portaven, amb la lletra del sac on eren i el número que tenien. Els folis 39-75 contenen resums de pergamins. A l'anvers del foli 75 fins al foli 87^v segueixen resums de capbreus i de reconeixences dels drets de l'almoíner sobre algunes propietats. Després, al foli 88 hi ha el resum de tres documents de venda, i al revers d'aquest foli continua un capbreu fins al revers del foli 90. Ací deuen mancar-hi alguns folis perquè el document del revers d'aquest foli queda inconclús. El registre acaba amb una nova sèrie de resums de documents dels segles XIII-XVII trets dels manuals notariais que cal suposar pertanyen a la notaria del monestir. Aquesta última secció ocupa els folis 91-111^v. La notícia més antiga procedeix d'un manual de l'any 1274.

El registre se salvà del desastre de l'any 1835 segurament perquè el monjo almoíner l'havia tret de l'armari de l'arxiu i el tenia en la seva cambra o en algun altre indret del recinte monàstic. No sabem, però, com arribà a integrar-se en el fons de l'arxiu de la Mensa Episcopal de Vic. Cal, no obstant això, suposar que a l'últim quart del segle passat fou lliurat al bisbe Josep Morgades i Gili, quan aquest il·lustre prelat feu restaurar la basílica i el claustre de l'antic cenobi. La fatalitat, però, el perseguia, i un segle després d'haver-se salvat dels incendiaris de l'any 1835, l'any 1936 fou parcialment malmès pel foc que destruï una part molt important de l'esmentat Arxiu de la Mensa, i per l'aigua dels bombers de Vic que impediren la desaparició total de l'arxiu. Per això té la lletra molt diluïda i en alguns indrets de difícil lectura.

A continuació publiquem els registres dels documents dels segles X-XII que conté. Són 22 notícies de documents desapareguts que permeten de reconstruir una part força interessant de l'antic arxiu ripollès. Hem transcrit els textos tal com es troben al volum, i al final de les notícies, entre parèntesis, indiquem que la notícia es troba en el registre, indicat amb la sigla "Alm.Rip." i el foli on es troba. També entre parèntesi hem posat en l'interior dels textos algunes notes esclaridores. Les datacions que encapçalen les notícies també són nostres.

1

26 octubre 949

Venda feta per Tracemundo y sa muller a favor de Arnaldo (=Arnulf) abba y dels seus, perpetuament, de una pessa de terra cituada en lo comptat de Ausona, vall de Ripoll y vila de Armancies, que afronta de una part ab viña de Olfredo, a migdia ab viña de den Moli, de ponen y tremuntana ab casas de dit venedor. Feta als 7 de las calendas de 9bre., any 14 regnan Loudurgo rey, fill de Barlont. Bonddus escrigue la presen venda. Perg. de A-15. (Alm.Rip., f.58)

2

14 febrer 970

Venda feta per Adadagel, Sivia, y sos fills, a favor de Pere Ribas de una pessa de viña, que afronta ab terra y rech nou, de ponen ab terra o viña de Bradila, y de tremuntana ab viña de Santa Maria, per preu de 5 sous de plata. En poder de Chila prevera, que escrigue lo sobredit als 16 de las calendas de mars, any 16 regnan Leuterio rey, fill de Lluís quondam. Perg. de A-6 (Alm.Rip., f.58^v)

3

13 juliol 971

Venda feta per P(ere?) y sa muller a favor de Antoni Torres, de uns casals que dits venedors poseheixen en lo comptat de Ausona, vall de Ripoll y vila de Armancias, que afronta de una part ab casas, de altra part a[b...] y de altra part ab horta de dits venedors. Feta per [...] prevera, qui escrigue lo sobredit als 3 dels yduus de juliol, any 17 regnan Lusario rey, fill de Lluís quondam. Perg. de A-6. (Alm.Rip., f.58^v)

4

9 maig 1005

Venda feta per Alia y son fill Livola Odegario, a favor de Rodegario y sa muller, de unas pessas de terra situadas en lo comptat de Ausona, vall de Ripoll, que afrontan de una part ab riu que ve de Vallfogona, de altra part ab torrent anomenat Art, de tercera part ab terra de Franco y sos hereus, y de quarta part ab riu de Vallfogona, que fou feta en poder de Seniofredo Levita, que escrigue lo sobredit als 7 dels ydus de maig, any 9 regnant Raudevert rey. Pergam. de N.2 (Alm.Rip., f.88)

5

29 març 1029

Venda feta per Bernat a favor de Arnaldo Geraldo y de sa muller Guillema, de un alou propri de dit venedor, en lo comptat de Serdanya, vall Petraria (= Ribes), en la parroquia de Sant vicents del lloch de Crosel, consistint en casa, casals, cortals y altres possessions, sens ninguna reservacio. Lo qual alou afronta a orient ab lo Coll de Petraria, a mitxdia ab Puigalt, a ponent ab Cuvel y a tremuntana ab Port de Tosa. Lo preu de la qual venda fou 2 onssas de or y tres mancusos, que fou feta als 4 de las calendas de abril del any 33 regnant Rotbert rey. En poder de Sotuoffreddo, que escrigue lo sobredit.Pergami de n.1 (Alm.Rip., f88)

6

11 octubre 1035

Concanvi fet per Ermetruit comptesa, ab Adala, de un alou que dita comptessa poseix en lo comptat de Besalú, baix lo terme de Ermedas, que afronta la mateixa terra, de orient ab terra icol, de mixtdia ab lo mitg del torren Mendenciano, de ponent ab terra de Er[metrud] prevere, de tremuntana ab la mateixa strata [...] Molars; y altra terra que es al mateix

prat, afront[a de] orient ab terra de Trugards Ramon, de migdia ab terra de Trudgards, de ponent y tremuntana ab Ramon, y altra terra cituada al Manibot, que afronta de orient ab dit rech y te drets IIII y mitg, de mitg-dia ab terra de ditas comptessas y te drets XII, de ponent així mateix y te dret IV y mitg de tremuntana ab Gaufredo quondam y te drets XII, y te dit dret duas brasadas y mitg peu. Feta als 5 dels iduus de 8bre., any 5 regnant Aurich rey. Hermetrud prevera escrigue la anteceden escriptura. Pergami de N.1. (Alm.Rip., f.44^v)

7

14 març 1110

Venda feta per Ramon Olivé, sa muller, Guillem Jozfredi, sa muller Mayasedis, Cinphredo, Salomon y sa muller Arcedis, de una pessa de terra cituada en la parroquia de Armancies, que afronta de orien ab terra de Santa Maria, de migdia ab viña de Guillem España, a ponent ab terra de Sinphredo, y de tremuntana ab torren de Arsa. Udalgerius sacerdot escrigue lo sobredit als 2 dels idus de mars, any 2 regnant Lluís rey. Perg. de A-12. (Alm.Rip., f.56^v)

8

17 març 1113

Venda feta per Ramon Oliba i sa muller, a favor de Santa Maria y del almoynier del monastir de Ripoll, de dos pedasos de viña cituats en lo paratge dit Paladol, que afrontan a orien y migdia ab terras de Santa Maria, a ceptentrio ab torren de Archa, a ponen ab planta de Arnaldo Bofill, quals viñas quedan obligadas a correspondrer tots anys a dit almoynier la mitat de tots explets fielment. Umbert prebere escrigue lo sobredit, als 16 de las calendas de abril, any 5 regnan Lluís rey. Perg. de A-13. (Alm.Rip., f.57)

9

11 abril 1138

Entrega o donacio feta per Ermeceadis Dorria y Pere son fill, a favor del almoyner de Ripoll y de sos successors, de una pessa de terra plantada de viña y arbres, cituada al Paladol, ab tots los drets y pertinencias, de la parroquia de Sant Marti de Armancias, que afronta a orient ab terra de [...] do Paladol, a migdia ab riu Freser, a ponent a [b...] de Ramon Cinfre, y a tremuntana ab terras [...]. Ramon escriven, escrigue lo sobredit, als 3 dels idus de abril del any 1 regnant Lluís menor. Pergami de A-I (Alm.Rip., f.56V)

10

30 juliol 1160

Venda feta per Geraldo Salses y sa muller Bertranda y llur filla Geralda, a favor de Santa Maria de Ripoll, de una borda cituada en la parroquia de Sant Andreu, lloch dit Trasserra, la que es en alou de dits venedors, per preu de 100 sous barcelonesos, la que correspon de cens anualment 6 quarteras de segla, un quarter de cibada, un juntols de molto y un parell de gallinas, 3 fogasas y un canadell de vi. En poder de Ramon escriven, als 3 de las kalendas de agost, del any 24 regnan Lluís rey impio (*sic*). Perg. de N.1, adjunt en lo que va assignat. (Alm.Rip., f.62)

11

18 febrer 1161

Donacio feta per Bernat Boix y Arsendis sa muller y Bernat llur fill, de dos pessas de terra, a favor del almoyner de Santa Maria de Ripoll y de sos successors en dit offici, situadas en lo terme de Paladol y paratge anomenat Clot, de la parroquia de Sant Martí de Armancias, que afrontan de orien ab terra de Guillem Paradol, de migdia ab dita almoyneria, de

ponent ab Berneda, y de tremuntana ab terras de Bernat Duran y de dita almoyneria. Ramon escriven escrigue lo sobredit, als 12 de las calendas de mars, 1161. Pergami de A-18. (Alm.Rip., f.57)

12

15 març 1166

Donacio feta per Benet de Ripoll, a favor del almoynier del monastir de la vila de Ripoll y de Arnaldo Paladol y de Dolsa sa muller, de un casal poseit per dit donador en la señoria de la vila de Paladol, sobre la Vasas, la qual donacio feu com millor dir y entendre se pot a voluntat dels donataris, salvat lo domini a favor de Sant Maria, a la qual Santa Maria deu correspondre tots anys de cens una gallina. Pel qual donacio rebe dit donador 4 sous barcelonesos de tern. Ciuat dit casal en la parroquia de Sant Marti de Armancias y vila de Paladol. Als idus de mars, any 29 regnan el rei Lluís menor. Ramon escrigue lo sobredit. Perg. de A-14 (alm.Rip., f.56^v)

13

14 gener 1171

Donacio feta per Olivar de Ripoll, a favor de Santa Maria, despres de la mort de dit donador, de tot lo honor que Maria Regera y Ramon son marit lo dia de llur mort tenian y posehian en la parroquia de Sant Christofol de Camdevanol y Sant Marti de Armancias, que consistian en honors, casas, com y en moli, quals honors corresponen annualment de cens un parell de gallines, y rebe dit donador 70 sous barcelonesos. Feta als 19 de las kalendas de febre, any 34 regnan Luis jove. Arnall escrigue lo sobredit. Perg. de A-11 (Alm.Rip., f.57^v)

14

4 abril 1178

Venda y entrega respective y firmada per Bernat Paladol y Berenguer, Berenguera y Jordana llurs mullers, a favor del almoynier del monastir de

Ripoll y de sos succesors en dit offici, de dos horts y casa de pertinencias de la heretat y bens de la heretat que dits venedors poseheixen en lo lloch dit Paladol, reservanse la part competeix a Arnaldo, germa de dits venedors, y sos successors sobre un moli, casa de Clos y viña sobre lo camp de Mercadal. Ramon escriven escrigue lo sobredit, als 2 de las nonas de abril, del any 41 regnan Lluís junior. Perg. de A-2 (Alm.Rip., f.59)

15

2 abril 1178

Donacio o entrega feta per Arnaldo Paladol, Dulcia sa muller, Bernat y Berenguer germans, Berenguera y Jordana llurs mullers, a favor el almoynier del monastir de Ripoll, de una pessa de terra plantada de arbres, cituada en la parroquia de Sant Marti de Armancias, y paratge anomenat Plana del Riu, que afronta de orien ab herm, a migdia ab terra de dit almoynier, a ponen ab rech, y a tremuntana ab Sxerosa(sic). Ramon escriven escrigue sobredit, al 4 de las nonas de abril, del any 41 regnan Lluís mes jove. Perg. de A-3 (Alm.Rip., f.59)

16

15 gener 1179

Venda feta y firmada per Berenguer Paladol y Jordana sa muller, a favor del obtentor del offici de la almoyna del monastir de Ripoll, de una heretat que dits venedors poseheixen en lo lloch dit Paladol, per preu de 50 sous barcelonesos y dos horts, reservada la part competeix en dits bens a Arnaldo, germa de dits venedors y de sos successors. Cituats dits bens en la parroquia de Sant Marti de Armancias. Ramon escriba, escrigue [lo sobre]dit, als 18 de les calendas de febre, any 42 regna[n Lluís] junior. Perg.de A-7. (Alm.Rip., f. 59^v)

17

15 novembre 1179

Concessio feta per lo procurador del almoynier de Ripoll, a favor de Ramon Sinfre de Paladol y de llurs infans, de 8 pedasos de terra per col·tivar, a fi que fielment se coltivialen i femien i sembrien, a excepcio de ordi y sembrada de blat deu correspondrerse la mitat al almoynier expresat, quals trosos de terra son cituats en la parroquia de Sant Marti de Armancias y ab lo Paladol, anomenada la primera Comamitjana, la segona Sort de Planas, la 3a Trudidala, la 4a Clos, la 5a Pessa a la Roqueta, la 6a Codina, la 7a Camp de Font y la 8a Roqueta. Bufill escrigue lo sobredit, als 17 de las calendas de 10bre., any 43 regnan Lluís. Perg. de A-6 (Alm.Rip., f.59)

18

1 octubre 1187

Establiment de diferentas pessas de terra fet per lo procurador del almoynier del monastir de Santa Maria de Ripoll, a favor de Pere Sinfredo de Paladol, quals pessas de terra son situadas en la parroquia de Sant Marti de Armancias. Fet a las calendas de 8bre. de 1187. Perg. de A-4 (Alm.Rip., f.58^v)

19

25 juliol 1188

Donacio feta per Ugo de Nava, de voluntat de Arcendis sa mare y de Ramon son germa, a favor de Santa Maria de Ripoll y de son monastir, de tot aquell mas anomenat Coma, cituat en la vall de Ribas, franch en alou, ab los censos y usatges, sens alguna reservacio. Bufill escrigue lo sobredit, als 10 de las calendas de agost, de 1188. Perg. de T-4. (Alm.Rip., f.73^v)

20

13 agost 1188

Empeñorament o violari fet per Ugo de Nava, a favor del señor abad de Ripoll y demes monjos de la iglesia del dit monastir, de un mas dit Coma, cituat en la vall de Ribas, per 20 moravati[ns de] bon or y recte pes, qual mas es franc en alou. Bufill escrigue lo sobredit, als yduus de agost de 1188, regnan lo rey Felip 9. Perg. de T-5. (Alm.Rip., f.73V)

21

23 Juliol 1189

Donació feta per Ugo de Nava y Beatris sa muller, a favor de Santa Maria de Ripoll, del mas Coma, cituat en la vall de Ribas, franch en alou, ab homens y donas, ab sos censos, sens alguna reserba. Bufill escrigue lo sobredit, al 6 de las Calendas de agost, de 1139 (*sic*), regnan Felip 10. Perg. de T-3 (Alm. Rip., f.74)

22

23 juliol 1189

Donacio feta per lo home de Sala, a favor de Santa Maria de Ripoll y de son monestir, de tota la señoria que dit Sala te y poseiex en la parroquia de Sant Pere de Huyra, ab tots sos drets, sensos i demes de lo mateix(?) señor predit percebeix en dita parroquia, qual donacio fa com millor dir y entendre se pot, y sens alguna reserva. En poder de Bufill escrivent, als 3 dels ydus de febre, 1199. Pergami de B-15. (Alm.Rip., f.40)